

Author: LÁZÁR, Csaba
Affiliation: University of Technology, BME, Budapest
Title: UNDERSTAND, WHO ARE WE
Citation: Metszet, Vol 15, No 3 (2024), pp 22-27,
<https://doi.org/10.33268/Met.2024.3.2>

Received: 30 April 2024

Accepted: 22 May 2024

Published: 17 June 2024

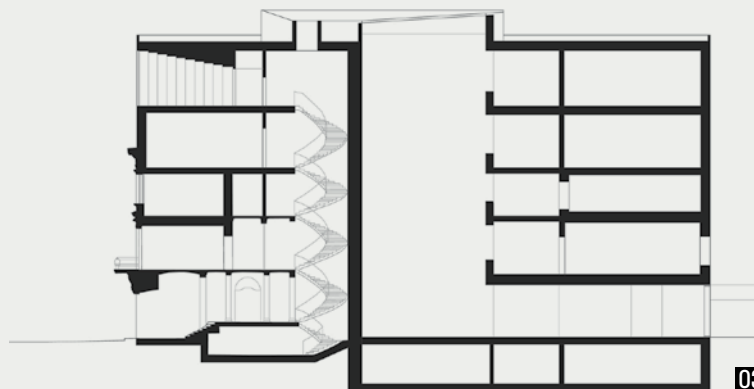
VORARLBERG MUSEUM, BREGENZ, AUSTRIA;
ARCHITECTS: ANDREAS CUKROWICZ
and ANTON NACHBAUR-STURM

The extension is formally simple, rational in terms of floor plan development, complex in terms of facade treatment. It is an unrepeatable performance that requires hard work and effort. Apparently, a building where the artistic performance can be understood. However, everyday things are objective and rational, "The 'carnival atmosphere', as an atmosphere that stimulates the creation of forms for its own purposes, is reserved for special occasions. Completing a group of public buildings along the bank of Lake Constance.

01

MEGÉRTENI, KIK VAGYUNK

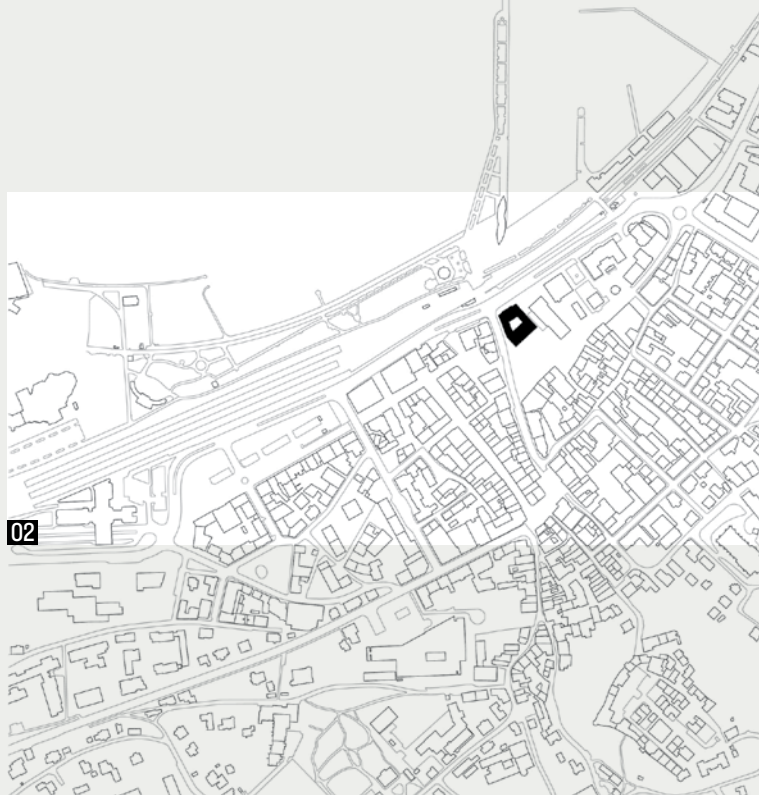

03

VORARLBERG MÚZEUM | BREGENZ, AUSZTRIA

„Verstehen, wer wir sind” [megérteni, kik vagyunk] – olvasható a Cukrowicz Nachbaur által tervezett bregenzi Vorarlberg Múzeum bővítésének két oldalán szimmetrikusan elhelyezett, bronzkeretbe foglalt feliratokon. A szűkszavú mottót a térségben élők történetének és habitusának megismerésére kapott meghívásként értelmeztem. Alábbi soraimmal arra teszek kísérletet, hogy az általam megértetteket továbbadjam.

—Írásom a BME Építőművészeti Doktori Iskola keretein belül, a Középülettervezési Tanszéken végzett kutatásom kivonata, melyben a vorarlbergi kortárs építészet kontextusában vizsgálom a helyhez kötődés tervezői eszköztárát, a bregenzi Cukrowicz Nachbaur iroda munkáin keresztül. Kutatásomat két vorarlbergi tanulmányút, további szakirodalmi elemzés, illetve egy Andreas Cukrowicz-csal 2023-ban készített interjú [1] alapozta meg. A bregenzi építész a Műegyetemen tartott tavalyi

- 01 A tóparti, mindennapi életre néző homlokzat
- 02 Helyszínrajz - a nyitott tóparti táj és a kompakt történelmi városszövet között elhelyezkedő szabadon álló épületek alkotta tömb
- 03 Metszet - balra a régi, jobbra az új épületrész
- 04 A természetes új téri helyzet

ÉPÍTÉS | ARCHITECT

Andreas Cukrowicz, Anton Nachbaur-Sturm

FOTÓ | PHOTO

Lázár Csaba

SZERZŐ | AUTHOR

Lázár Csaba

előadásán kívül 2005-ben láthatta a hazai nagyközönség, a Nemzetközi Építéskongresszus keretében. [2] [3]

—Az 1960-as évekre vezethető vissza az az alulról szerveződő mozgalom, amely húsz évvel később „Vorarlbergi Építőiskola” néven vált ismertté. A tagok munkásságának köszönhetően a régió pozíciója az európai kortárs építészeti szcénában ma már általánosan magasra értékelt. Az ide sorolt és helyben dolgozó építészek alkotói gondolkodásmódját nem egy regionalista címkével ellátott elzárkozás, elhatárolódás és az identitáskeresés határozta meg. Inkább arról van szó, hogy az osztrák egyetemi központokból hazatérő

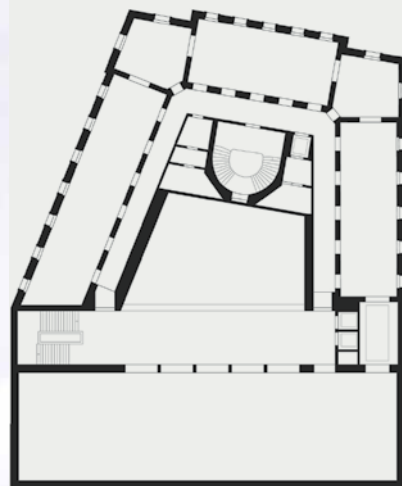
építészek úgy tudtak együttműködni a nagy tudású helyi kézműves építőmesterekkel, hogy közben figyelemmel kísérték a szakma globális történéseit, és azok tanulságait képesek voltak beültetni a helyi építési kultúrába. [4] Ebben a közegben él és tervez a vorarlbergi hazaköltözők harmadik generációjának sorát erősítő Cukrowicz Nachbaur iroda csapata is.

—A nyitott tóparti táj és a kompakt óváros között található urbanisztikai tömb pompás, szabadon álló épületeknek ad helyet. A postahivatal, a Peter Zumthor által tervezett Kunsthau és az Állami Színház alkotta sort nyugaton a Vorarlberg Múzeum zárja. A Cukrowicz Nachbaur építész duó és csapata

01
02

05

06

- 05 Kortárs ornamentika vándorló napfényben
- 06 Második emeleti alaprajz
- 07 A főbejárat délután, február elején

által a 2007-ben kiírt tervpályázatra beadott munka abban is különbözött a többi dobogós alkotástól, hogy az akkor még csak javasolt átépítéssel nemcsak a meglévő múzeum, de a körülötte formálódó teresedés is kibővült. Az addig hegyesszögben záródó telekformára javasolt derékszögű sarkat a vorarlbergi pragmatizmusnak és a tervezők helyismeretének tulajdonítom. A rendhagyó városépítészeti gesztus indoklása kettős: az egyik a tömbre jellemző „pontoszerű” beépítés átültetése az építési helyre, a másik a tő felé kitekintő, szabadon álló épületek közötti vizuális tengelyek erősítése. A majdnem tíz éve kialakított téri helyzetet ottjártamkor természetesnek vettem, és a tervezői gesztusok háttérében álló gondolatok sem foglalkoztattak. Betudható ez annak is, hogy elvonta a figyelmemet az épület vibráló homlokzata, a téren mára szépen fejlődő ligetszerű növényzet és a tópartot a múzeumtól továbbra is elválasztó forgalmas vasútvonal és országút.

—A két építész által jegyzett iroda a tervezési helyszíntől 500 méterre található. A csapat és a külsős munkatársak több mint 6 évnyi munkája előzte meg a részben műemléki védettség alatt álló, dualizmus kori épületpár korszerűsítését. A feladat egyrészt az 1950–1960-as években már átépített, a tóra néző, menthető rész restaurálása és vertikális bővítése volt, másrészt a nagyobb átalakítást szenvedett déli tömb lebontása és helyettesítése egy új, reprezentatív épületszárnnyal. Cukrowiczék javaslatában a város felőli tömb egy egyszerű, ötemeletes téglalatest. Az egykori trapéz alaprajzú belső udvar fedett átriummá alakult, és az egységes párkánymagasságú és színű, régi és új összeillesztéséből formált, ötoldalú monolit épülettömeg központi szervezőelemévé vált. Három fuga fut a kompakt, egykor „champaign-fehér” hasábon: az egyik az ötvenes évek utáni köztes állapot építménymagasságát jelző vékonyabb vízszintes vonal, a másik kettő egy-egy hangsúlyosabb függőleges hézag, a meglévő

06

03

04

07

és továbbépített határvonalán, mindkét oldalsó homlokzaton, teljes magasságban. A 2013-as átadást követő időszakban a tömböt nyugat felől záró Rathausstrasse burkolatán is látható volt ez az építési korszakok közötti határvonal, addig tartott a világosszürke aszfaltszőnyeggel jelzett gyalogos övezet. Mára ez tovább bővült a part mentén futó Seestrasséig.

—A múzeumbővítéssel egy időben elkészülő (VOGT Landschaftsarchitekten által tervezett) köztérrendezés aszfaltja kromatikusan és szemcseméret szempontjából is összhangban van az épület pince- és földszinti padlóburkolatával. A csiszolt betonnál rugalmasabb, aszfaltos terrazzo nagy előnye, hogy dilatációs hézag nélküli kivitelezhető. Ezen a folytonos, homogén felületen jutunk be az épület üvegtetős magjáig, a 23 méter magas átriumig. A kint és bent közti folytonosságot az önműködően kinyíló bejárati ajtók is elősegítik, bár emiatt a helyszínen járva hiányérzetem maradt, mert nem foghattam meg az egyedi tervezésű, egy kapaszerű mezőgazdasági eszköz (ún. Waalhaue) inspirálta függőleges, bronzból készült fogantyúkat.

—Az alaprajzi szerkesztés egyszerű, a meglévő ház egykori belső udvara körül futó oldalfolyosót folytatja és egészíti ki az új lépcsőt, valamint a lifteket összekötő széles vízszintes közlekedő. A földszinti alacsonyabb belmagasságú rész áramló tereiben a kötelező előcsarnok, könyvesbolt és a köztérre kitekintő, mindig zsúfolt kávézó kapott helyet, az első emeleten két auditorium, a további szinteken pedig a különböző kiállítóterek. Ha nem ismertem volna előzetesen a tervet, meglepett volna a lépcső és az emeletek kezeletlen tölgyfából készült, finoman fűrészelt padlóburkolata

09

és a falakra hét rétegben felvitt, 3,5 centiméter vastag vályogvakolat. Így inkább a természetes anyagból készült felületek időtállóságát vizsgáltam. Ebből a szempontból a belsőben használt negyedik anyag, a lépcsőmellvédeket és a liftek falát burkoló, kézzel patinázott rézlemez mutatkozik a legjobbnak.

—A homlokzati teli mezőket strukturáló nyílászárók bronzból készültek. Az úgynevezett „látóablakok” [5] témája több, ebből az időszakból származó Cukrowicz Nachbaur terven ismétlődik. Legyen az festői hegyi táj, falusi látkép vagy karakteres városi sziluett, a szép kilátások keretezése már a Hittisauban 1998-ban elkészült tűzoltóság- és múzeumnál észlelhető volt. Bregenzben a régi épület középrizalitjának tetején lévő, a Bodeni-tó felé néző utolsó emeleti panorámaszobát e motívum „végletekig vitt” változatának gondolom. Az építészek és Florian Pumhösl bécsi képzőművész együttműködésében kigondolt, csak a kitekintésnek dedikált, „teleszkopikusan” formált terem egyetlen funkciója a mindennapi tóparti élet némafilmként való láttatása. A szemlélődés kizárólagosságának érdekében alkalmazták belső térburkolatként a zaj- és fényelnyelő tulajdonságú nemezt, illetve gyapjúszőnyeget. Látogatásom alkalmával az időszakos kiállítás a brenzerwaldiak 1920–1990 közötti életét dokumentáló fotográfus, Kaspar Hiller és családja munkáit mutatta be, így a panorámaszoba és fényképezőgép közötti analógia még „kézzelfoghatóbb” volt.

—A Vorarlberg Múzeum kapcsán megkerülhetetlen a sokak által ismert díszítőmotívum, a falsíkból kilógó, PET-palack-aljakból zsuzuzott elemek említése. Az épület

07

08

05

rendeltetéséből fakadóan nagy, teli mezőként kialakított homlokzatok felületének díszítése, az „arckép” végső formájának meghatározása kulcskérdés volt úgy az akkor 14 éves tervezőirodának, mint a megrendelő állam képviselőinek. Kevés ilyen jelentős kulturális projektre adódik lehetőség ebben a régióban, dacára, hogy progresszív építészetről híres. A megbízó „világra szóló” házat szeretett volna, ezért elrendelte a társalkotók bevonását. Az építészek által javasolt első változatban a regionalitás jeleként értelmezhető, a homlokzat síkjából kiemelkedő, vorarlbergi dialektusban írt szavak és kifejezések szerepeltek. Az alapötlet továbbfejlesztésére kérték fel Manfred A. Mayr bolzanoi képzőművészt. A gondolatmenetről sok írás és interpretáció született, ezeket már csak azért sem fogom itt részletezni, mert az alkotó szavaival élve „az értelmezési lehetőségek száma szándékosan korlátlan, és ez a maga módján elősegíti a múzeum azon célját, hogy az embereket és a kiállított tárgyakat élénk párbeszédbe hozza”. [6]

—Ugyanakkor az állandó kiállításon látható a terra sigillata, a bregenzi ásatások során talált, a római korból származó, tömeggyártásban öntött asztali edények gyűjteménye. Véleményem szerint ezek és a PET-palackok közti, az alkotók által hangoztatott kapcsolat mint elsődleges gondolati háttér csak a beavatottak körében válik olvashatóvá. A homlokzati fehér mezőn „rendetlen rendben” kiosztott PET-virágok mintájának számomra egy fokkal egyértelműbb olvasata a régió fejlődésében nagy szerepet játszó textiliparral való viszony. Az utólag beigazolódott összefüggésre a tárlat megtekintése közben, a textilnyomótömböknek szánt részlegnél jöttem rá. Ezeket a keményfából készült tárgyakat a nyomdászok sorozatgyártásban készítették a különböző motívumok

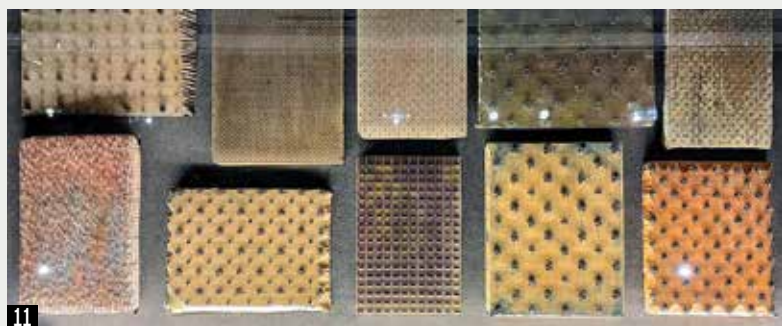
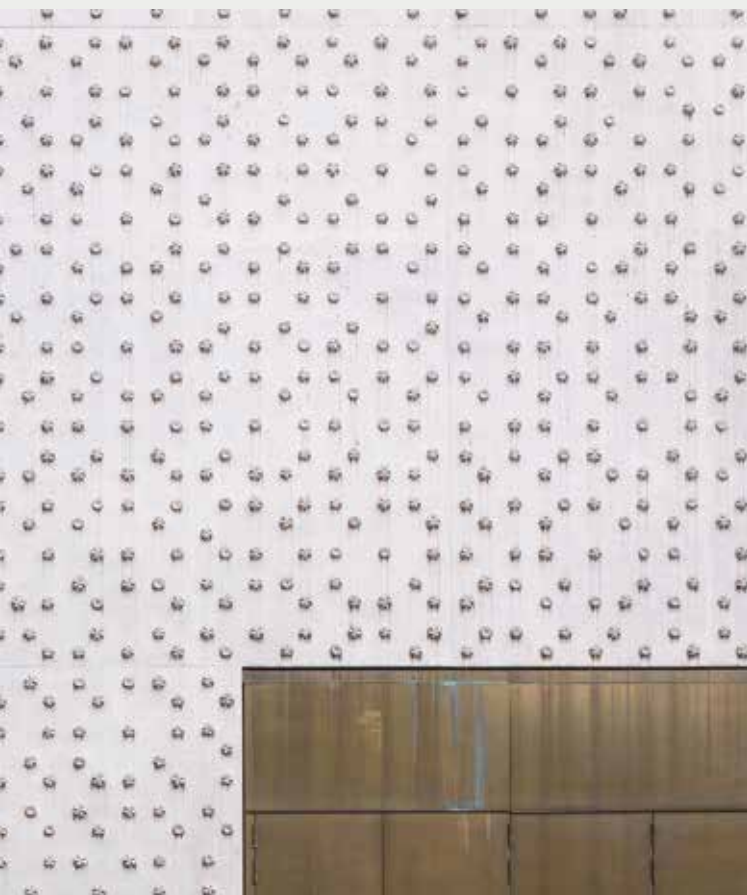
szövetre való átviteléhez. A nyomdablokkok lehetővé tették egyedi minták és motívumok végtelen számú ismétlését a több ezer méter hosszú anyagtekercseken. Ha ránézek a múzeumbővítésre, akkor a régi, klasszikus ornamentikájú és tagolású ház mellett egy végtelenített, kvázi kaotikus [7] mintás szövettel körbetekert, egyszerű formát látok. A minta ismétlődésének észrevehetetlensége a zürichi geometrikus művész, Urs B. Roth érdeme.

—A homlokzatra eső, vándorló napfény ciklikus árnyjátékot mutat, a napóraszerű felület szemlélése közben a szemlélődő mindig felfedez egy újabb ellipszist, ötszöget vagy csillagot, választhat magának kedvenc geometriai formát vagy pontot. Feltételezhető, hogy ez által a helyiek egy része könnyebben sajátjának tekinti az elsőre szokatlannak ható jövevényt, amely bolzanoi, zürichi és bécsi művészek tolmácsolásában azt sugtogja, hogy „vorarlbergi vagyok”.

—A továbbépítés formailag egyszerű, alaprajzilag racionális, homlokzati komplex, sok résztvevős, rengeteg munkát és erőfeszítést igénylő megismételhetetlen teljesítmény. Tud-e egy ekkora komplexitású, díszes ház helyhez kötött lenni a vorarlbergiek pragmatikus világában? Nyilván Vorarlberg Múzeumból egy van, innen nézve érthető a művészi performansz. Azonban a mindennapokban a dolgok objektívek és racionálisak, legfeljebb stilizáltak, mondta Florian Aichler, az építész duó munkásságát recenzáló írásában „A »karneváli hangulat«, mint az öncélú formateremtésre serkentő atmoszféra, különleges alkalmakra van fenntartva. Ennek megvan az ára, de amikor meghirdetésre kerül, akkor az ünnephez tartozó öltözködés örömeinek szabadságával és vidámságával történik.” [8]

10

11

- 08 „Teleszkopikus” panorámaszoba szemlélődőkkel
- 09 Klasszikus és kortárs díszítés találkozása
- 10 A bregenzi ásatások során talált terra sigillata gyűjtemény
- 11 Textilyomótömbök a kiállításról

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Lázár, Csaba: „Dicsérjük a régít és üdvözöljük az újat!, Beszélgetés Andreas Cukrowicz osztrák építésszel”, *Építészfórum* [online], 2023-12-11 CEST 07:50, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/dicserjuk-a-regit-es-udvozoljuk-az-ujat--beszelgetes-andreas-cukrowicz-osztrak-epiteszel>> [utolsó belépés: 2024-04-30].
- [2] Zöldi, Anna: „A múzeumi pillanat, Kortárs múzeumok tanulságai svájci tükörben”, *Metszet*, Vol 5, No 1 (2014), pp 51-52.
- [3] Csanády, Pál: „Építészkonferencia, convention of architecture, A halk ház, Építész: cukrowicz,nachbaur”, *Alaprajz*, Vol 12, No 1 (2005) pp 18-21.
- [4] Kapfinger, Otto: *Baukunst in Vorarlberg seit 1980*, Gerd Hatje, Stuttgart 1998.
- [5] Kapfinger, Otto: „Kassetten, nicht Gerüste”, in Otto Kapfinger (ed): *Cukrowicz Nachbaur Architekten 1992-2014*, Park Books, Zürich 2014, p 17.
- [6] Mayr, Manfred A.: „Es gibt Situationen, die finden mich...”, in Otto Kapfinger (ed): *Cukrowicz Nachbaur Architekten 1992-2014*, Park Books, Zürich 2014, p 241.
- [7] Roth, Urs B.: „Ein Festkleid für das Vorarlberg Museum, Bericht des »Geometrie-Ingenieurs«”, in Otto Kapfinger (ed): *Cukrowicz Nachbaur Architekten 1992-2014*, Park Books, Zürich 2014, p 263.
- [8] Aicher, Florian: „Architektur und Handwerk”, in Otto Kapfinger (ed): *Cukrowicz Nachbaur Architekten 1992-2014*, Park Books, Zürich 2014, p 105.

PROJEKTVEZETŐ: Stefan Abbrederis | PÁLYÁZAT: Christian Schmölz | TERVEZÉS: Martin Ladinger, Philipp Schertler, Martina Berlinger, Michael Abt, Vera Hagspiel, Julia Grund, Emanuel Gügele, Laura Untertrifaller, Graham Barry | HOMLOKZAT KONCEPCIÓJA: Manfred Alois Mayr, Bolzano | HOMLOKZAT GEOMETRIAI KIOSZTÁSA: Urs Beat Roth, Zürich | PANORÁMATÉR: Florian Pumhösl, Bécs